

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВАЦЬКОЇ ОРНАМЕНТИКИ

Ol'ga Danglova. Dekor Symbol. Dekorativna tradicia na Slovensku a eurypsky kontext. – Bratislava: Veda, 2001. - 240 s. , ill.

Останнім часом у світі з'являється чимало публікацій про традиційну орнаментику. Вона висвітлюється з погляду реконструкції найдавнішої символіки (М. Gimbutas), типології та класифікації (N. Dungré), хронології першої з'яви тих або інших форм і мотивів (F. Petrie), їх співвідношення з історичними стилями (R. Peesch) і т. д. Праця О. Данглової спрямована на розгляд передусім символічного смислу декору та його еволюції у часопросторі європейської цивілізації від неоліту. Публіцистичний вступ авторки звертає увагу читача на те, що наш світ стає все більше візуально-знаковим завдяки рекламі, мерехтінню відеокліпів, емблем, логотипів і тому подібної нав'язливої інформації, на тлі якої не так легко привернути увагу читача до народних декоративних традицій.

Це справді так, хоч і реклама з її циклічною повторюваністю, шляхові знаки, ритміка модульних форм сучасної архітектури й усі подібні новітні феномени – самі мають ознаки орнаментальності й апелюють до культурних (або, в нашому випадку, швидше контркультурних) асоціацій і значень, подібно до фольклорних явищ.

О. Данглова щоразу наголошує на зумовленості традиційної словацької орнаментики контекстом світової еволюції європейського професійного мистецтва, що адаптувало багато візерунків із культур Сходу. Таким чином, на протигагу панівній у вітчизняній літературі “народницькій” тенденції виявлення фольклорних джерел у “високих” формах культури, словацький автор дотримується протилежної схеми: народне мистецтво є швидше консервантом і ретранслятором художніх форм, ніж їх продуцентом. Аналогічні погляди серед українських дослідників висловлювала незначна меншість, наприклад, Г. Павлуцький, В. Щербаківський, Д. Антонович.

Книга починається з розгляду геометричної стадії в розвитку орнаменту, яку одні вчені вважали первинною, інші – наступною абстрагуючою стадією після переважаючих натуралістичних зображень у добу палеоліту. Стисло і як сама собою зрозуміла розкривається у кількох словах семантика найпростіших геометричних знаків, починаючи з варіантів хреста, що названо “найстарішим і найуніверсальнішим символом”. Думаємо, не менш давніми (а може навіть і більш) є коло, спіраль, сітки з ромбів і зигзагів. Щоправда, почерпнуті з різних словників символів загальникові дефініції доповнюються конкретними та достатньо докладними відомостями про символічний підтекст даних знаків, яким він постає з аналізу звичаїв, вірувань, фольклору словаків і їхніх сусідів. Ілюстративний ряд книги багатий, розмаїтий, представницький, естетично виразний і здебільшого дуже добре поданий з погляду дизайну книги. Кожне зображення атрибутоване та доречно прокоментоване паралельно словацькою та англійською мовами.

Не менш детально розглянуто символіку рослинних мотивів: древо життя/пізнання, яблуня, яблуко, гранат, верба, дуб, виноград, листя, троянди, тюльпани, гвоздики, лілеї. Далі в такому ж ключі аналізується зооморфна орнаментика – фенікс, пава, гриф, голуб, півень, орел, пелікан, а також олень, кінь, баран, цап, рептилії, риби, одноріг...Для нас ці сторінки книги надзвичайно цікаві, бо майже всі ці образи широко представлені також в українській орнаментиці. Зрештою, як і комахи, проте останні в рецензованій книзі зовсім обділені увагою.

Антропоморфні зображення розглянуті в групах геометризованих фігур (їх автор виводить від язичницьких ідолів) і окремих постатей у складі реального середовища – рільники, пастухи, ремісники, опришки-збійники, мисливці, галантні пари. Окремо досліджуються мотиви з християнською символікою – Діва Марія і Богородиця, Пієта, Христос, Розп'яття, Воскресіння, популярні у римо-католицькій церкві святі й окремі ветхозавітні сюжети – Адам і Єва, Обітування Ісаака. Завершується праця главами про написи як різновид орнаментики, про еволюцію та регіональні особливості декоративних елементів, вплив на їх розвиток піднесення та занепаду художнього ремесла, географічних і соціальних, зокрема конфесійних, чинників, чергування

стилів. Як завершення подано стислі висновки “Словаччина в європейському культурному контексті”.

Цінною особливістю книги є максимальне виявлення автором-етнологом не тільки знаково-символічного, а й естетично-художнього боку всього розглянутого матеріалу. Поруч із традиційним текстилем, керамікою, різьбленням і металом Ольга Данглова висвітлює оздоби своєрідних релігійних сувенірів, які привозять на пам’ять із паломництва до святих місць, зокрема декор свічок (ця галузь у нас поки що – terra incognita), новітні форми вишивки – і гладкофактурний натуралістичний “голкопис”, і зразки з доміантою фактурних ефектів, мережива, кам’яні надгробки. Не оминаються речі, забарвлені кітчем, рідкісні еротичні сюжети. Сучасні народні мотиви постійно співвідносяться з зображеннями, зафіксованими у давніх збірниках зразків для вишивання, що видавались у Європі починаючи з XVI–XVII століть.

Слід підкреслити зразкову оснащеність праці науково-довідковим апаратом. Це примітки, бібліографія (найбільше – словацькі, чеські, угорські, німецькі, польські, англомовні видання та жодного – українського), географічний і предметний покажчики, 11-сторінкове англомовне резюме та вичерпні анотації до візуального ряду. Книга О. Данглової надрукована на прекрасному крейдованому папері великим форматом, має 254 високоякісні ілюстрації (графічні, тонові, кольорові) та довершений дизайн Романа Свободи. Це дбайливо та з любов’ю виконане дослідження під грифом Інституту етнології Словацької академії наук вийшло в академічному видавництві “Веда” як його 3360 (!) публікація за підтримки Державного фонду культури “Pro Slovakia”, Національного комітету ЮНЕСКО МОСТ, Літературного фонду, Товариства народних майстрів.

Нам залишається тільки порадити за колег із маленької сусідньої країни, що з такою великою повагою ставляться до надбань власної національної культури та до праці своїх науковців, які цю культуру досліджують.